

Asia: VN/7747/2024

Lausuntopyyntö hallituksen esitysluonnoksesta laeiksi yleistukilain, kotoutumisen edistämisestä annetun lain sekä yleisistä kielitutkinnoista annetun lain muuttamisesta

Yleistukilaki

Yleinen näkemyksenne työskentely- ja asumisaikavaatimuksen asettamisesta tavanomainen yleistuen saamisen edellytykseksi

Vaikka hallituksen esitysluonnoksen pyrkimykset maahanmuuttajien kielitaidon parantamiseksi ja työllisyyden lisäämiseksi ovat sinänsä kannatettavia, ovat nyt esitetyt keinot perustuslain vastaisia, eriarvoistavia ja rasistisia. Näin ollen näemme, ettei esitysluonnoksen käsittelyn ei tulisi jatkua.

Esitysluonnos laittaisi Suomeen kolmansista maista muuttaneet ihmiset kotoutumistuen piiriin, mikä on esitysluonnoksen mukaan 90,4 % yleistuesta. Riippumatta siitä, mikä kotoutumistuen taloudellinen vaikutus olisi, asettaisi kotoutumistuki kolmansista maista Suomeen muuttaneet eriarvoiseen asemaan Suomen kansalaisten ja EU maista muuttaneiden ihmisten kanssa. Näkemyksemme mukaan tämä on suoraan perustuslain 6 §:n 2 momentin vastaista. Toteutuessaan esitysluonnos asettaisi ihmiset eriarvoiseen asemaan alkuperän ja kielen perusteella. Emme myöskään hyväksy luonnoksessa esitettyä näkemystä, että tämä esitysluonnos vastaisi sellaiseen yhteiskunnalliseen kehitykseen, joka vaatii säätämään perustuslain vastaisia lakeja. Lisäksi lainsäädäntö, joka on vähintään hengessä perustuslain vastaista, heikentää oikeusvaltioperiaatteen toteutumista Suomessa ja näin ollen esityksen toteutuminen heikentäisi myös suomalaista oikeusvaltiota

Esitysluonnosta perustellaan pääministeri Orvon hallituksen hallitusohjelman tavoitteella kannustaa maahanmuuttajia kotoutumaan. Näkemyksemme ja kokemuksemme mukaan Suomeen muuttaneet ihmiset haluavat oppia kielen, kotoutua ja tehdä töitä. Hallitus on kuitenkin kuluvalle hallituskaudella heikentänyt merkittävästi maahanmuuttajien edellytyksiä kotoutumiseen ja jättänyt kotoutumisen enenevissä määrin maahanmuuttajien harteille, kun se on samanaikaisesti leikannut kotoutumisen ja kielenopetuksen resursseista. Näin ollen näemme, ettei kotoutumisen tosiasiallinen

hankaloittaminen entisestään auta maahanmuuttajia kotoutumaan, vaan toimii julkilausuttuja tavoitteita vastaan.

Esitysluonnos ei myöskään huomioi Suomeen muuttavien ihmisten yksilöllisiä tilanteita riittävällä tavalla. Suomalaisessa lainsäädännössä tunnustetaan lähtökohtaisesti vain sellaiset toimintakyvyn haasteet, jotka estävät pysyvästi esimerkiksi kielen oppimisen. Ihmisillä on kuitenkin useita muita kielenoppimiseen vaikuttavia tekijöitä kuten aiempi koulutustausta, ikä, äidinkieli, neuroepätyypillisuus (esimerkiksi ADHD ja/tai autismikirjon häiriöt), muut toimintakykyyn vaikuttavat tekijät, sosioekonominen luokka ja omat aiemmat elämäkokemukset ja traumat. Näin ollen yhden mallin kielitasovaatimus rankaisee ihmisiä siitä, keitä he ovat ja millaiset lähtökohdat he ovat elämälleen saaneet. Henkilö, jolla on diagnosoimaton ADHD, matala koulutustausta, vuosia kestänyt siirtolaisuus, matala sosioekonominen tausta ja nyt lisäksi pääministeri Orvon hallituksen tuottama psykologinen turvattomuus on huomattavasti heikommassa asemassa kielen oppimisen suhteen, kuin henkilö, jolla ei ole vastaavia tekijöitä.

Lisäksi pääministeri Orvon hallituksen jo toteuttamat muutokset maahanmuuttoon, kotoutumiseen ja tukiin ovat olleet lukumäärällisesti niin suuria ja lyhyellä aikavälillä tehtyjä, ettei niiden kokonaiskuvaa tai kokonaisvaikutuksia ole voitu arvioida.

- **Tavanomaisen yleistuen saamisen edellytykseksi asetettaisiin vaatimus työttömyysturvalain mukaisen työssäoloehdon täyttämisestä. Näkemyksenne työskentelyvaatimuksesta**

Työssäoloehto vaikuttaisi nuoriin maahanmuuttajiin kohtuuttomasti. Työmarkkinoiden rakenteelliset esteet yhdessä ennestään vaikean nuorisotyöttömyystilanteen kanssa vaikuttaisivat suoraan ja kohtuuttomasti nuorena Suomeen muuttaneisiin ihmisiin tilanteessa, jossa heidän mahdollisuutensa vaikuttaa asiaan ovat hyvinkin rajalliset ellei suorastaan mahdottomat.

- **Vaihtoehtoisesti tavanomaisen yleistuen edellytykset voisi täyttää kolmen vuoden asumisella Suomessa. Näkemyksenne asumisaikavaatimuksesta**

Asumisaikavaatimus asettaisi ihmiset eriarvoiseen asemaan. Koska asumisaikavaatimus koskisi vain ihmisiä, jotka ovat muuttaneet Suomeen lain voimaantulon jälkeen, loisi se myös pysyvän eriarvoistavan kuilun Suomeen muuttaneiden ihmisten välille. Emme pidä suotavana lainsäädäntöä, joka lisää ja/tai kasvattaa yhteiskunnallisia jakolinjoja.

Yleinen näkemyksenne kielitaitoa koskevista poikkeuksista työskentely- ja asumisaikavaatimuksen soveltamiseen

Niin kotoutumistyössä kuin lainsäädännössäkin olisi tärkeää huomioida nykyistä paremmin ihmisten yksilölliset tekijät, jotka vaikuttavat ihmisen mahdollisuuteen oppia kieltä. Tällaisia ovat esimerkiksi ihmisen koulutustausta, ikä, äidinkieli, neuroepätyypillisuus (esimerkiksi ADHD ja/tai autismikirjon häiriöt), oppimisvaikeudet, muut toimintakykyyn vaikuttavat tekijät, sosioekonominen luokka ja

omat aiemmat elämäkokemukset ja traumat. Nämä tekijät voivat yksin ja yhdessä vaikeuttaa kielen oppimista merkittävästi ilman että, kyseessä olisi esitysluonnoksen tarkoittama vammaisuus, joka estää kielen oppimisen. Näin ollen ihmisiä, joilla on poikkeava kielenoppiminen käytännössä rangaistaisiin ominaisuuksista, joille he eivät itse voi mitään. Lisäksi kotoutumiskoulutukseen kuuluvassa kielenopetuksessa ei ole valmiuksia huomioida yllä kuvatun kaltaisia erilaisia oppimisvalmiuksia.

Kotoutumispalveluiden kielenopetuksessa on ainakin paikoittain rasistiset perusteet opetusryhmien muodostamiselle. Ryhmiä muodostetaan oletettujen kulttuuri- ja kieliryhmien perusteella, eikä aiempaa koulutustasoa esimerkiksi huomioida. Tällaisissa tilanteissa esimerkiksi kaikki arabimaista ja Lähi-idästä kotoisin olevat laitetaan samoihin kielenopetusryhmiin huomioimatta ihmisten koulutustaustoja. Vastaavasti esimerkiksi Yhdysvalloista Suomeen muuttaneet saatetaan laittaa yhteen ryhmään kielenoppijoiden erilaisista koulutustaustoista välittämättä. Tällöin osalle kielenoppiminen voi olla liian helppoa ja toisille taas vaikeaa, mikä heikentää motivaatiota ja oppimistuloksia. Lisäksi kuviteltuihin kulttuuritaustoihin perustuva ryhmäjako saattaa osaltaan lisätä yhteiskunnan kuplautumista ja segregatiota.

- **Työskentely- ja asumisaikavaatimusta ei sovellettaisi henkilöön, jonka äidinkieli on suomi, ruotsi tai saame. Näkemyksenne tästä poikkeuksesta**

Lisäksi yhteiskunnallisia jakolinjoja ja heikentäisi hyvien väestösuhteiden edellytyksiä. Suoraan syrjivä äidinkieleen perustuen.

- **Työskentely- ja asumisaikavaatimusta ei sovellettaisi henkilöön, joka on osoittanut riittävän suomen tai ruotsin taidon (Eurooppalaisen viitekehyksen mukainen B1.1 taso) kielen kahdella osa-alueella. Näkemyksenne tästä poikkeuksesta**

Nykyisen kotoutumiskoulutuksen puitteissa monelle ihmiselle ei ole realistista saavuttaa B1.1 tasoa. Ei myöskään huomioida ihmisen aiempia elämäkokemuksia, koulutustaustaa jne.

- **Esityksessä on arvioitu, että suurin osa osoittaisi kielitaitonsa kotoutumiskoulutuksesta saatavalla todistuksella. Lisäksi mahdollistettaisiin maksuton keskitason YKI-tutkinnon suorittaminen. Näkemyksenne kielitaidon osoittamisen tavoista**

Kotoutumiskoulutusten laadun ero esimerkiksi sijainnista riippuen saattaa olla suuri ja näin ollen on olemassa riski eriarvoisuuden kasvusta.

Maksuton YKI-tutkinto on hyvä

- **Kielitaidon osoittamisen tavat määritettäisiin tarkemmin valtioneuvoston asetuksessa. Näkemyksenne tätä koskevan asetuksen antovaltuuden antamisesta**

Päätös kielitaidon osoittamisen tavoista tulee käydä parlamentaarinen prosessi, sillä päätöksellä on merkittävät vaikutukset.

- **Työskentely- ja asumisaikavaatimusta ei sovellettaisi henkilöön, joka vamman tai muun vastaavan syyn takia voi osoittaa kielitaitoaan. Näkemyksenne tästä poikkeuksesta**

Perus- ja ihmisoikeuksien mukainen minimivaatimus, joka ei kuitenkaan tee esityksestä hyvää. Esityksessä kuvaus siitä kuka olisi tämän piirissä jää hyvin yleiselle tasolle. Olemme huolissamme myös esimerkiksi terveydenhuollon sekä muiden asiasta päätöksiä tekevien tahojen rasistisista asenteista, jotka voivat vaikuttaa päätöksentekoon.

- **Esityksen toimeenpanoon liittyy sekä Kelan että työvoimaviranomaisen toimivaltaan kuuluvia asioita. Näkemyksenne toimeenpanoprosessin toimivuudesta**

-

Näkemyksenne yleistukilain 8 §:n mukaisen ulkomaalaista koskevan rajoituksen muuttamisesta tilapäisen suojelun oleskeluluvalla maassa olevien osalta

Kannatettava esitys, mutta ei tee luonnoksesta kokonaisuudessaan hyvää tai kannatettavaa.

Kotoutumisen edistämisestä annettu laki

Näkemyksenne palveluun pääsemisen takuujasta

Sinänsä kannatettava. Olennaista on kuitenkin se onko kotoutumispalveluita tuottavilla tahoilla riittävät resurssit siihen, että takuu toteutuu ja palvelut ovat tarpeeksi laadukkaita.

Näkemyksenne takuujajan kuluessa tarjottavista palveluista

Esityksessä ei kuvata riittävän tarkasti mitä palveluita Suomeen muuttaneille ihmisille tarjottaisiin. Jos palveluita ei määritellä lakiin on olemassa riski, että palveluissa on valtakunnallisia eroja. Näin ollen toivoisimme selkeämpää määrittelyä siitä, millaisiin palveluihin Suomeen muuttanut henkilö on oikeutettu. Lisäksi palveluiden laadun varmistaminen tulisi huomioida jo lainsäädännössä. Peräänkuulutamme toimivia ja testattuja kotoutumispalveluja. Esimerkiksi Turussa Yhteisöllisen kotoutumisen startti –projektista on saatu hyviä kokemuksia. Lisäksi esimerkiksi Koto-SIB –kokeilu tuotti hyviä tuloksia kotoutumisen suhteen.

Näkemyksenne takuujajan toteutumisen valvonnasta

Valvonnan järjestämistä ja takuujajan rikkomisen seurauksia ei kuvata tarkasti. Vaikka takuu-aika ja sen toteutumisen valvonta ovat sinänsä kannatettavia asioita, tulisi palveluiden pääpainon olla siinä, että ne ovat riittävän laadukkaita ja saavutettavia valtakunnallisesti.

Laki yleisistä kielitutkinnoista

Näkemyksenne maksuttoman keskitason YKI-tutkinnon suorittamisen mahdollistamisesta

Pidämme hyvänä maksuttoman keskitason YKI-tutkintoa. Maksuttoman tutkinnon mahdollistaminen ei vielä itsessään toki riitä varmistamaan pääsyä maksuttomaan tutkintoon sopivassa ajassa. Maksuttomien tutkintojen osalta onkin olennaista myös tutkintoja järjestävien tahojen riittävät resurssit.

Esityksen vaikutukset ja perustelut

Näkemyksenne esityksen vaikutuksista kotoutumisen kannusteisiin

Valtaosa Suomeen muuttaneista ihmisistä haluaa kotoutua, oppia kielen, työllistyä ja päästä kiinni suomalaiseen yhteiskuntaan. Näkemyksemme mukaan kotoutumisen tulee kuitenkin olla kaksisuuntaista, mikä tarkoittaa sitä, että siihen osallistuvat maahanmuuttajat ja suomalainen yhteiskunta. Pääministeri Orvon hallitus on kuluvalle hallituskaudella rapauttanut kaksisuuntaisen kotoutumisen edellytyksiä useilla lakimuutoksilla esimerkiksi kansalaisuuslakiin, kotoutumislakiin ja ulkomaalaislakiin sekä merkittävillä kotoutumispalveluihin kohdistetuilla leikkauksilla. Näin ollen Orvon hallitus onkin valinnut kotoutumis- ja maahanmuuttopoliittisiksi linjoikseen ns. keppi ja keppi linjan. Esitysluonnos jatkaa tätä valittua linjaa ja tekee politiikkaa, jossa kotoutuminen ei ole enää mahdollista monelle maahanmuuttajalle, koska kotoutumispalvelut on leikattu minimiin. Näin ollen hallituksen tulisikin resursoida kotoutumispalveluja huomattavasti nykyistä paremmin, jotta Suomeen muuttaneilla ihmisillä olisi realistiset mahdollisuudet kotoutua suomalaiseen yhteiskuntaan. Esimerkiksi Turussa Yhteisöllisen kotoutumisen startti –projektista on saatu hyviä kokemuksia. Lisäksi esimerkiksi Koto-SIB –kokeilu tuotti hyviä tuloksia kotoutumisen suhteen¹. Lisäksi kotoutumisen kannalta olisi tärkeää panostaa alun kieliopetukseen². Tästä huolimatta kantamme on kuitenkin se, että Suomesta rakennetaan inklusiivista yhteiskuntaa, jossa on tilaa monikielisyydelle ja monille kulttuureille ja erilaisille ihmisille ja perheille. Kielitaito ei itsessään ole riittävä mittari kotoutumisen tasolle tai suomalaiseen yhteiskuntaan sitoutumiselle.

Jatkuvat kiristykset Suomeen muuttaneiden ihmisten maassaolon edellytyksiin ja etuihin luovat jatkuvaa epävarmuutta ja pelkoa tulevaisuudesta Suomessa ja lisäävät yhteiskunnan ulkopuolelle jäämisen mahdollisuuksia. Nämä kiristykset toisin sanoen heikentävät Suomeen muuttaneiden ihmisten edellytyksiä kotoutua suomalaiseen yhteiskuntaan.

Näkemyksenne esityksen taloudellisista vaikutuksista

Pidämme huolestuttavana ajatusta, että jo valmiiksi köyhyysrajan alla olevilta ihmisiltä leikataan n. 8 % heidän tuloistaan ja vaikutusta kutsutaan pieneksi. Suomen jo muutenkin riittämättömän sosiaaliturvan pienentäminen vaikuttaisi heikentävästi kotoutumistuen piirissä olevien ihmisten hyvinvointiin. Lisäksi kuten jo todettu kyseessä on rasistinen esitys ja nyt esitetyt taloudelliset vaikutukset kohdistuisivat nimenomaan kolmansista maista Suomeen muuttaneisiin ihmisiin.

Köyhyys myös periytyy ja sosiaalinen liikkuvuus Suomessa on heikentynyt, joten tässä rakennetaan jo seuraavaa sukupolvea taloudellisesti heikkoon asemaan. Taloudelliset vaikutukset heijastunevat myös yhteiskuntarauhaan ja sosio-poliittisiin jakolinjoihin. On huolestuttavaa että, Suomen hallitus tekee politiikkaa, joka uhkaa luoda Suomeen lähinnä ruskeista ihmisistä koostuvan ryhmän toisen luokan kansalaisia.

Näkemyksenne esityksen muista vaikutuksista

Vaikutukset lapsiin:

Luonnosesityksessä lapsivaikutusten arvioidaan olevan vähäisiä ja välillisiä perheen taloudellisen tilanteen heikentymisen johtuen. Esityksessä lapsiin kohdistuvien vaikutusten arvioidaan olevan rajallisia kotoutumistuen ja yleistuen pienestä tasoerosta johtuen, eikä sen katsota vaarantavan lasten asemaa perustuslakiin ja lasten oikeuksien sopimukseen nähden. Näkemyksemme kuitenkin on, että vanhempien taustasta johtuvan eriarvoisuuden ja lapsiköyhyyden lisääminen on paitsi rasistista myös lapsen edun vastaista ja näin ollen lapsiin ei saisi kohdistua luonnoksessa esitettyä epätasa-arvon kasvua.

Lapsiin kohdistuvia vaikutuksia arvioidaan lähinnä Suomeen muuttaneiden perheiden paremman työllistymisen ja kielenoppimisen kautta, jättäen lasten tämänhetkisen aseman heikennyksen vanhempien tulevan paremman työllisyystilanteen ja kielenoppimisen varaan. Nykyisessä tilanteessa lasten tulevaisuus jää kuitenkin pelkkien puheiden ja lunastamattomien lupauksen varaan, sillä hallituksen päätöksenteko on vaikuttanut merkittävästi työllisyystilanteen heikkenemiseen. Kotoutumistyöhön kohdistetut leikkaukset ja kielenoppimisen edellytysten heikentäminen huonontavat lasten tulevaisuuden näkymiä entisestään. Luonnoksessa kiinnitetään myös erityistä huomiota perheisiin, joissa on pieniä lapsia. Heikot suhdanteet vaikuttavat merkittävästi varhaislapsuuden kokemuksiin, eivätkä lupaukset paremmasta tulevaisuudesta paranna näiden lasten tilannetta. Vaikutusarvio vanhempien tuloksellisesta kielenoppimisesta ja parantuneesta työllistymisestä on lähinnä toiveajattelua, joka ei tunnusta nykytilanteen vaikeutta. Kielenoppimiseen vaikuttaa lukuisia eri tekijöitä, joihin kielenoppija ei voi itse vaikuttaa. Nykyiset päätökset tekevät kielenoppimisen ongelmista ylisukupolvisia, joilla on kokonaisvaltaisia vaikutuksia lasten tulevaisuuteen.

Vaikka olemmekin samaa mieltä siitä, ettei lasten tule joutua kantamaan vastuuta aikuisen asioiden hoidosta tulkkina toimimalla ja vanhemmalla tulee olla mahdollisuus osallistua merkittävällä tavalla lapsen varhaiskasvatuksen ja koulun asioiden hoitoon ovat nyt esitetyt keinot auttamatta riittämättömiä korjaamaan tilannetta. Lapsen edun mukaista olisi se, että vanhemmalle järjestetään riittävät tulkkipalvelut, toimivaa ja riittävää kieliopetusta sekä mahdollisuus osallistua yhteiskunnan toimintaan relevanteilta osin esimerkiksi englanniksi.

Näkemyksenne esityksen suhteesta perustuslakiin sekä EU-lainsäädännön ja muiden kansainvälisten velvoitteiden vaatimuksiin

Kuten todettu pidämme esitystä perustuslain vastaisena. Perustuslakivaliokunta on vakiintuneesti korostanut, ettei yhdenvertaisuusperiaatteesta voi johtua tiukkoja rajoituksia lainsäätäjän harkinnalle tämän vastatessa yhteiskuntakehitysten vaatimaan sääntelyyn. Näkemyksemme mukaan esitys ei riittävästi perustele, mitä nämä yhteiskuntakehitykset ovat, jotka vaatisivat kuvattua sääntelyä. Pidämme olennaisena myös perustuslakivaliokunnan vakiintunutta kantaa kuvaavaa sanamuotoa, jossa korostuu nimenomaan yhteiskuntakehityksen vaatimus sääntelystä. Vaikka perustuslakivaliokunta onkin vakiintuneesti linjannut ettei yhdenvertaisuusperiaate ole absoluuttinen, on perustuslakivaliokunta korostanut toistuvasti, että yhdenvertaisuusperiaatetta ei saa rikkoa tavalla, joka on perusoikeusjärjestelmän vastainen (PeVL 59/2002 vp., s. 2-3). Perustuslakivaliokunnan aiemmat mietinnöt, joista vakiintunut yhdenvertaisuusperiaatteen rikkomiseen tilanteissa, joissa yhteiskunnalliset kehitykset sitä vaativat, ovat liittyneet esimerkiksi

puolustuvoimien henkilökunnan nopeampaan erikoissairaanhoidon pääsyyn (PeVL 1/2006 vp), sukusolujen ja alkioden käyttöön hedelmöityshoidoissa (PeVL 59/2002 vp) tai kohtuuttomaksi nousseiden lämmityskustannusten korvaamista ihmisille (PeVL 102/2022 vp). Nämä yhdenvertaisuusperiaatteista poikkeavat lait, jotka ovat kriittisiä käytännön muodostumisessa, ovat kuitenkin pyrkineet kasvattamaan tosiasiallista tasa-arvoa, mikä on nykyisen perustuslain olennaisimpia perusoikeuksia, periaatteita ja henkeä (HE 309/1993 vp., s. 42). Näin ollen esityksen perusteet yhdenvertaisuudesta poikkeamiselle ovat auttamatta heikot, perustuslain tarkoituksien vastaiset ja perustuslakivaliokunnan vakiintuneen käytännön vastaiset.

Esitys on myös näkemyksemme mukaan lasten etujen vastainen Yleissopimus lapsen oikeuksista 3 artiklan kanssa.

Voimaantulo

Näkemyksenne esityksen voimaantulosta

-

Kotoutumistuki ja palveluun pääsemisen takuu aika koskisivat tilanteita, joissa henkilö muuttaa Suomeen ehdotetun lain tultua voimaan. Näkemyksenne tästä siirtymäsäännöksestä

-

Muuta lausuttavaa esityksestä

Muuta lausuttavaa esityksestä.

-

Helmanen Elina
Familia ry